

УДК: 637.1: 338.439 + 339.18

ЗБАЛАНСОВАНЕ ВІДТВОРЕННЯ КАПІТАЛУ ЯК ІМПЕРАТИВ СУЧАСНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ТОВАРНИХ РИНКІВ

Лайко О.І.

Пропонується концепція формування сучасної інвестиційної політики на товарних ринках України, в основі якої закладено ідею максимізації комплексного економічного ефекту для суспільства, бізнесу і регуляторних інституцій завдяки збалансованому врахуванню і дотриманню інтересів кожного з перерахованих учасників на засадах прикладної реалізації ідей комплексного суспільного благополуччя за неокейнсіанською теорією та за теорією комплексної ефективності і благополуччя Дж.Неша, але з прикладною реалізацією на стратегічних товарних ринках України. Підтверджується необхідність розстановки пріоритетів в державній інвестиційній політиці на користь підтримки процесів відтворення капіталу, аніж залучення нових фінансових ресурсів із зовнішніх джерел без належного інституціонального середовища для суспільно-ефективного їхнього відтворення.

I. Вступ

Сучасні реалії незбалансованого економічного розвитку та надзвичайної нестабільності з постійною можливістю настання фінансових криз підтверджують неспроможність класичних та неоліберальних підходів до регулювання економічним розвитком. Потреба в інвестиційних ресурсах в світлі падіння темпів виробництва і реалізації промислової продукції, наявності стабільно-зростаючого негативного сальдо платіжного балансу відчувається особливо гостро. Однак зовнішні джерела отримання інвестиційних ресурсів становлять надто незначну частку (не більше 3-5%) в загальному обсязі капіталовкладень, тому головна роль відводиться відтворювальним процесам. Налагодження збалансованого відтворення інвестиційних ресурсів в секторах товарних ринків є, на нашу думку, основним джерелом поповнення необхідного капіталу. Важливість збалансованого розширеного відтворення є надзвичайною з огляду на необхідність встановлення стабільних економічних процесів розвитку. Збалансованість інтересів повинна передбачати досягнення максимально можливої вигоди для окремих груп учасників інвестиційного процесу за умови, що кожен з них поважає і враховує інтереси інших сторін і не порушує загальної рівноваги, підвищуючи власну вигоду, нехтуючи інтересами інших учасників. В такому підході, на нашу думку, і полягає загальна концепція сучасного збалансованого інвестиційного розвитку економіки України.

II. Постановка задачі

Пропонується концептуальний підхід і стратегічні напрямки зміни неоліберального курсу розвитку товарних ринків України на ефективно-збалансований підхід комплексного благополуччя. Незважаючи на значну вивченість і дослідженість питань регулювання інвестиційної діяльності багатьма вітчизняними та іноземними економістами, низка економічних та фінансових криз внесла свої корективи і підтвердила необхідність перегляду загального підходу до регулювання інвестиційної активності та впровадити сучасну концепцію досягнення ринкової рівноваги, під якою, на авторську думку, слід розуміти не збалансованість попиту і пропозиції, оскільки ці явища є похідними і надто хиткими, а збалансованість і узгодженість інтересів соціуму, держави, бізнесу. Причому інтереси соціуму повинні бути дотримані як економічному, так і в екологічному, духовному та інших напрямках.

Сучасний стан розвитку продуктивних сил та загальна світова ринкова кон'юнктура все більше свідчать про необхідність пошуку нових підходів до економічного регулювання і роль інвестиційної політики як важеля, що формує структуру і якість майбутньої економічної системи є вирішальною. Структурна модернізація і поліпшення секторного співвідношення національної і світової економічної системи є необхідною, оскільки саме диспропорційність розвитку виробничих та інфраструктурних секторів економіки є головною причиною сучасних фінансових криз, про що свідчать висновки відомих світових та вітчизняних економістів: Дж. Соррота [1], Б.Ш. Бернанке [2, 3], Д. Ліптона, О. Бланшара [4, 5], Л. Левена, Ф. Валенсія, Н. Рубіні, Б. Рітхольца, В. Геєця [6], Т. Гладуна, Я. Жаліли [7], В. Коваленка, О. Пасхавера та інших. Тому потрібно є розробка адекватного сучасного механізму подолання диспаратів в розподілі капіталів між реальним сектором та фінансовими ринками, а також впровадження політики підтримки збалансованого розвитку товарних ринків як головного середовища відтворення капіталу.

Сучасні тренди формування майбутньої економічної політики в світі характеризуються переходом на збалансовані шляхи розвитку. Тому виникає потреба в формуванні теоретико-методологічних та прикладних методичних підходів щодо впровадження концепції збалансованого відтворення капіталу в системі товарних ринків. Товарні ринки розглядаються нами як базова інституціональна структурна складова, яка здатна продукувати додану вартість і тим самим забезпечувати відтворення інвестованих фінансових ресурсів. Також необхідним вважаємо обґрунтування новітньої концепції досягнення економічної рівноваги у вигляді комплексного врахування і збалансування інтересів, що є запорукою тривалого сталого розвитку економіки та суспільства.

III. Результати

Необхідність впровадження сучасної адекватної системи державного регулювання економічним розвитком через управління інвестиційним процесом є, на нашу думку, необхідним з огляду на недієздатність класичних методів економічного регулювання і через необхідність швидкого подолання наслідків світової фінансової кризи. Розробка

теоретико-методологічних основ державного антикризового регулювання економіки та формування на їх основі прикладної стратегії з певними пропозиціями до нормативно-правової бази України є актуальним завданням і відповідає основним напрямам державної політики економічного регулювання, намічених в Програмі економічних реформ [8], зокрема:

1. Створення базових передумов економічного росту через утримання низького рівня інфляції, стабілізації державних фінансів і створення стійкої фінансової системи.

2. Формування режиму максимального сприяння бізнесу шляхом зменшення втручання держави в економіку, зниження адміністративних бар'єрів для його розвитку, модернізації податкової системи й поглиблення міжнародної економічної інтеграції України.

3. Модернізація інфраструктури й базових секторів шляхом усунення усталених структурних проблем в енергетичній, вугільній, нафтогазовій галузях і ЖКГ, а також розвитку транспортної інфраструктури й ринку землі. Перехід від дотацій до самоокупності виробництва й соціальних послуг.

4. Збереження й розвиток людського й соціального капіталу шляхом підвищення ефективності й стабільності соціального захисту, поліпшення якості й доступності освіти й медичного обслуговування.

5. Підвищення ефективності державного управління шляхом реформування державної служби й виконавчої влади.

Сучасні напрямки економічного розвитку все більше відходять в ідейно-концептуальному плані від постулатів класичної теорії, що пропагує принципи саморегулювання, а все більше наближаються до ідей збалансованого соціально справедливого економічного розвитку, висунутих К. Марксом, Дж.М. Кейнсом та іншими.

Так, прийнятий курс «зеленої економіки» прямо корелює з ідеями соціальної справедливості і збалансованості К.Маркса, а також з положеннями рівноваги Дж. Неша, оскільки висловлює ідеї подолання соціально-економічних диспропорцій та бідності і пропагує комплексний розвиток суспільства на засадах збереження навколишнього середовища, що в комплексі являє собою інструмент реалізації концепції сталого розвитку. Узгодженість інтересів і врахування потреб соціуму, бізнесу і держави є ключовим моментом для майбутнього розвитку людства і економічної системи, зокрема. Сучасна неефективність суспільного виробництва і схильність до кризових явищ є не стільки наслідком хибного способу виробництва, а наслідком невірної організації суспільного виробництва, поведінки з різними учасниками суспільного виробництва і узгодження інтересів учасників, що було помічено ще К.Марксом [9] і доведено Дж. Нешем [10].

Необхідність формування політики сучасного і адекватного економічного регулювання через інвестиційне управління товарними ринками пояснюється спроможністю процесу інвестування сприяти структурній зміні економічної системи з метою формування найбільш

ефективної архітектури, спроможної протистояти кризовим викликам сучасності. Дуже зручно, в цьому аспекті, розглядати національний господарський комплекс через систему товарних ринків, які складаються, відповідно, з сировинного, переробного, інфраструктурного та споживчого секторів.

Так, схильність світової господарської системи до кризових явищ пояснюється неоптимальним структурним співвідношенням реального та інфраструктурного і фінансового секторів. Допоміжні види економічної діяльності, що спочатку повинні були забезпечувати швидкий та ефективний рух фінансових потоків між виробниками суспільних благ, перетворились на середовище нарощування «хибної доданої вартості», яка змушує збільшувати грошову масу, незабезпечену товарними цінностями (табл. 1), що є причиною відволікання реальних фінансових ресурсів в інфраструктурний сектор і здійснення такою грошовою масою «холостих обертів» по-за реальним сектором економіки, в результаті чого виникають локальні кризи падіння платоспроможності, які за ланцюговою реакцією дуже швидко можуть набирати глобального масштабу у випадку наявності критичного числа неплатоспроможних учасників ринків.

Таблиця 1.

Динаміка секторної структури світового господарського комплексу за показником валової доданої вартості в діючих цінах [11]

Роки	Питома вага секторів економіки в структурі ВДВ (середньосвітовий показник)							
	Сировинний сектор		Виробничий сектор		Інфраструктурний сектор		Всього	
	млрд. \$	%	млрд. \$	%	млрд. \$	%	млрд. \$	%
1970	1316.3	32.6	1287.2	31.9	1437.5	35.6	4041	100
1980	4455.5	31.2	4308.8	30.2	5504.2	38.6	14268.5	100
1990	6866.457	26.6	7395.56	28.6	11556.7	44.8	25818.7	100
1992	7201.832	25	8048.2	27.9	13571.3	47.1	28821.5	100
1994	7524.084	24.1	8630.23	27.7	15006.2	48.2	31160.6	100
1995	8305.94	24.1	9528.16	27.6	16687.6	48.3	34521.7	100
1997	8337.298	23.9	9477.9	27.1	17121.8	49	34937.1	100
1998	7883.333	22.8	9249.1	26.7	17444.1	50.5	34576.6	100
2000	8398.3	22.7	9773.7	26.4	18807.6	50.9	36979.6	100
2003	9224.9	21.8	10823.9	25.6	22277.7	52.6	42326.5	100
2005	11647.5	22.7	13258.9	25.8	26505.9	51.6	51412.3	100
2007	14504.8	23.3	15925.5	25.6	31815.9	51.1	62246.2	100
2008	16283.8	23.9	17251.4	25.3	34717.9	50.9	68253.1	100
2009	14606.2	22.6	15896.8	24.6	34025.1	52.7	64528.1	100
2010	16911.2	23.9	17830.2	25.2	35967.3	50.9	70708.7	100

Надмірна активність в інфраструктурних секторах товарних ринків є шкідливою для розвитку національного товаровиробництва, оскільки відволікає фінансові ресурси з реального обігу і змушує їх обслуговувати кредитно-депозитні операції, створюючи при цьому непогашену дебіторську заборгованість у виробничих підприємств, які не в змозі через це оперативно продовжувати відтворювальний цикл. Додатковим наслідком зміни паритетів секторного розвитку є надлишкове збільшення грошової маси, яка не забезпечується реальними товарами і є прямим рушієм інфляції. За останні роки в Україні суттєво зросло співвідношення грошової маси до ВВП (табл. 2). Перевищення темпів зростання грошової маси над темпами зростання ВВП є відносно виправданим для таких країн, що мають лідерів на світових ринках товарів і послуг та національна валюта яких має широкий ареал обігу та виступає засобом міжнародних розрахунків. Розширення зовнішньоекономічних зв'язків неминуче зобов'язує контролювати дане співвідношення, яке є індикатором близькості інфляційної загрози.

Таблиця 2.

Динаміка співвідношення грошової маси до ВВП в Україні [12]

Роки	Грошовий агрегат М2, млн. грн.	ВВП в діючих цінах, млн. грн.	Співвідношення грошового агрегату М2 до ВВП в діючих цінах
2000	31544	170070	0,19
2001	45186	204190	0,22
2002	64321	225810	0,28
2003	94855	267344	0,35
2004	125483	345113	0,36
2005	193145	441452	0,44
2006	259413	544153	0,48
2007	391273	720731	0,54
2008	512527	948056	0,54
2009	484772	913345	0,53
2010	596841	1082569	0,55
2011	681801	1302079	0,52
2012	771126	1408889	0,55

Скорочення розриву між зростанням грошової маси та ВВП, на авторську думку, необхідно здійснювати за допомогою нарощування промислового виробництва, створення доданої вартості, яка, в свою чергу, є найбільшим джерелом відтворення капіталу, поповнення бюджету, соціальних фондів та джерелом доходів громадян [13].

Особливості сучасного економічного розвитку та відносно незначний ступінь інтегрованості України в світові фінансово-господарські зв'язки обумовлюють виключну роль відтворювальних процесів в національній інвестиційній системі.

Саме поняття інвестицій як вкладання капіталу з метою отримання його приросту в сучасних умовах набуває нового сенсу, оскільки залучення фінансових ресурсів із зовнішніх джерел не може найбільш значущою складовою, а основний акцент має робитись саме на процесі оновлення вкладеної вартості.

Розбиваючи інвестиційний процес на стадії, можна вивести загальний тип повного та неповного інвестиційного циклів (рис. 1), а також стверджувати про те, що реалії вітчизняної економіки сформували в Україні переважно самовідновювальний тип інвестиційного процесу, який на 95% відбувається за рахунок власних коштів вітчизняних суб'єктів господарювання і похідних від них коштів держави і банківського сектору, а на лише 5% - за рахунок зовнішніх вкладень.

В теоретичному аспекті наявність всіх стадій (накопичення і мобілізація фінансових ресурсів, вкладення ресурсів, відтворення капіталу, отримання економічного ефекту) дозволяє назвати такий інвестиційний процес процесом повного циклу.

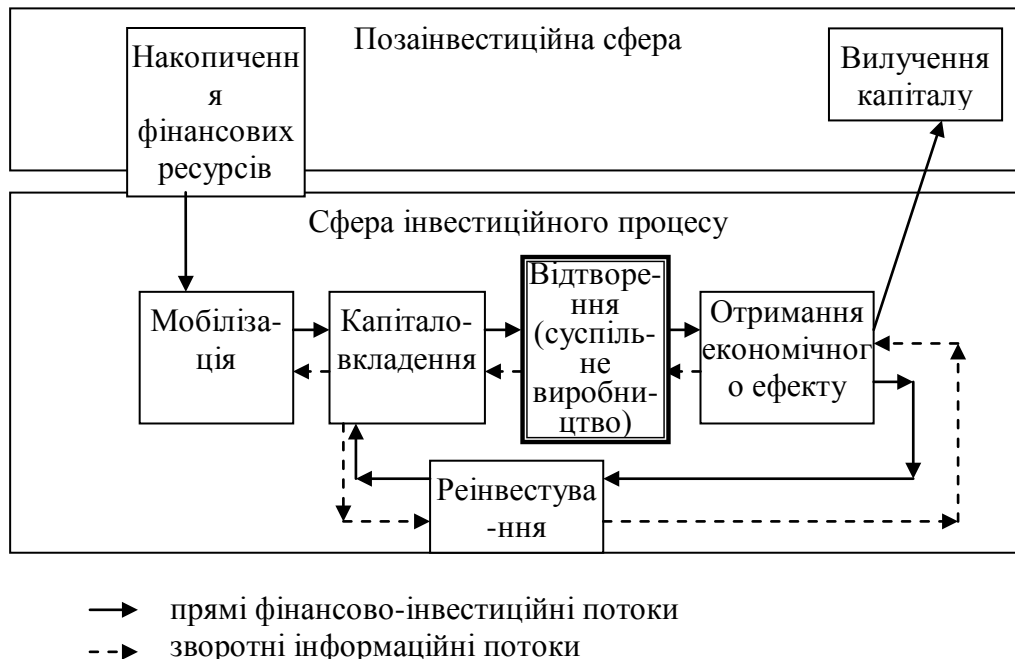

Рис. 1. Секторна схема інвестиційного процесу повного циклу

Зазначені сектори циклу інвестиційного процесу є присутніми майже в усіх випадках інвестиційної діяльності, однак на окремих ринках або в

окремих країнах чи регіонах можуть переважати певні сегменти або певні сектори загального інвестиційного процесу. Так, в інвестиційному процесі можуть переважати інвестиційні цикли неповного складу, а саме: переважне реінвестування або переважне залучення інвестиційних ресурсів із зовнішніх джерел з подальшим вилученням із інвестиційного циклу отриманого економічного ефекту.

На нашу думку, визначаючи методологію дослідження інвестиційного процесу, потрібно спиратись на реальність і на комплексність процесу створення, інвестування, відтворення і реінвестування фінансових ресурсів в реальному секторі економіки. Головним критерієм оцінки ефективності інвестиційного процесу, на нашу думку, є отримання комплексної вигоди для учасників в особі соціуму, держави і бізнесу.

Можна сказати, що максимальний економічний ефект досягатиметься при максимізації створюваної доданої вартості, що доведено на прикладі функціонування стратегічних товарних ринків в Україні [13]. Однак окремого об'єктивного доведення ефективності, на авторську думку, за допомогою математичного інструментарію потребує концепція інвестиційного розвитку товарних ринків на засадах забезпечення сталих відтворювальних циклів і на засадах збалансованої максимізації вигід учасників інвестиційного процесу в якості імперативу економічного розвитку в найближчому майбутньому. Важливість такого доведення пояснюється необхідністю трансформації інституціонального базису під сучасні вимоги інвестиційного процесу, що є відповідальним стратегічним рішенням. Також обрання самоокупного процесу інвестування в товарних ринках в якості головного шляху економічного розвитку на засадах збалансованості інтересів учасників може становити фундаментальну новизну з точки зору визначення стану ринкової рівноваги, яка, за такою теорією буде визначатись не як моментний стан рівності попиту і пропозиції, а як стан взаємоузгодженості і збалансованості інтересів.

Вважаємо доцільним в такому випадку скористатись головними положеннями теорії ігор щодо досягнення рівноваги за Дж. Нешем [14]. Класично ситуація здійснення будь-якої активності (наприклад процесу інвестування) декількома сторонами, що умовно непов'язані один з одним і кожен переслідує інтерес отримання вигід (в нашому випадку економічних вигід) є некооперативною грою. Так, якщо (S, H) – це гра n -ї кількості зацікавлених сторін, S - набір всіх стратегій в даній грі, H – набір виграшів, то кожен гравець $i \in \{1, \dots, n\}$ обирає свою власну стратегію в профілі $x = (x_1, \dots, x_n)$ і отримує виграш $H_i(x)$.

Причому в умовах некооперативної гри в єдиному середовищі, як, наприклад, в національній економіці, виграш кожного з гравців залежить від інших, тобто його виграш залежить не лише від його стратегії, а від компліментарного сполучення його рішення з рішеннями інших, тобто повинен існувати профіль з набору стратегій всіх гравців. Профіль стратегій $x^* \in S$ є рівновагою, за Дж. Нешем, якщо зміна стратегії x^*_i на x_i

не буде вигідною жодному з гравців, тобто для кожного з гравців виконуватиметься умова:

$$H_i(x^*) \geq H_i(x_i, x_{-i}^*)$$

Математично доведено, що будь-яка гра, що задовольняє умовам некооперативної нормальної гри, може мати оптимальне рішення у вигляді збалансованої узгодженості інтересів учасників, тобто гра прийде в рівновагу.

Такий методологічний фундамент, на нашу думку, доцільно застосувати для дослідження сучасних товарних ринків, що дасть змогу обґрунтувати і довести ефективність критерію максимізації доданої вартості як джерела оновлення інвестицій, задоволення потреб суспільства, держави і бізнесу та довести, що головним шляхом інвестиційного розвитку товарних ринків має стати збалансоване узгодження інтересів і досягнення такого стану і є станом економічної рівноваги.

Висновки.

Світова нестабільність і пошук ефективних шляхів розвитку спонукають до розробки нових, сучасних та адекватних ринковій дійсності механізмів управління економічним розвитком на засадах підтримки сталого відтворення доданої вартості і збалансованості інтересів суспільства, держави і бізнесу.

Безперервний процес розбалансованого економічного розвитку у відповідності до критеріїв неокласичної моделі розвитку призвів не лише до економічних, але і до значних соціальних, демографічних, екологічних диспропорцій. Світові тренди нової економічної політики базуються на теорії узгодженості інтересів і згладжування диспропорцій, що врешті решт прямо корелює з постулатами К.Маркса, Дж.М. Кейнса та Дж. Неша і надає особливої актуальності їхнім вченням на новітньому витку історичного розвитку.

Для України в умовах глобалізації необхідним є пошук свого власного шляху компліментарного включення в процеси економічного обміну. Найважливішу роль в цьому аспекті відіграє структурний розвиток вітчизняних товарних ринків, здатних продукувати максимальну додану вартість і забезпечувати стан ринкової рівноваги. Загальне концептуальне обґрунтування і доведення ефективності такого шляху розвитку є важливою передумовою для прийняття трансформаційних рішень в інституціональному економічному середовищі України. Тому, на авторську думку, необхідною є розробка методологічного підходу до регулювання інвестиційним процесом в товарних ринках на засадах підтримки відтворювальних процесів, здатних оновлювати вкладений капітал на основі максимізації доданої вартості.

Концептуальні авторські пропозиції потребують глибшого розкриття у вигляді комплексу моделей з опису стану рівноваги на стратегічних товарних ринках та стану рівноваги в інвестиційних процесах на них, що

стане методичним підґрунтям для визначення комплексного ефекту від збалансованого інвестиційного розвитку.

Література:

1. Дж. Сорос. Сорос о Соросе. Опережая перемены: Пер. с англ. М.: Инфра-М., 1996. – 336с.
2. Stewart, James B., "Eight Days: the battle to save the American financial system", The New Yorker magazine, September 21, 2009. Pages 58–81. Summarizing Sept 15–23, 2008 with interviews by James Stewart of Paulson, Bernanke, Geitner (http://www.newyorker.com/reporting/2009/09/21/090921fa_fact_stewart).
3. Remarks by the President and Ben Bernanke at the nomination of Ben Bernanke for Chairman of the Federal Reserve Електронний ресурс. Режим доступу (http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-By-The-President-and-Ben-Bernanke-at-the-Nomination-of-Ben-Bernanke-For-Chairman-Of-the-Federal-Reserve/)
4. О.Бланшар. Боротьба зі світовою кризою триватиме 10 років. Електронний ресурс. Режим доступу (http://news.dt.ua/ECONOMICS/u_mvfvvazhayut_scho_borotba_zi_svitovoyu_u_krizoyu_trivativime_10_rokiv-109781.html)
5. О.Бланшар Озираючись на пройдений 2011 рік: чотири суворі істини (www.imf.org/external/russian/np/blog/2011/122111r.pdf)
6. Валерій Геєць: Довіри немає не до банківських інститутів. Довіри немає до влади. Українська економічна правда. Електронний ресурс. Режим доступу (<http://www.epravda.com.ua/publications/2009/06/9/195780/>)
7. Жаліло Я.А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави. Монографія. К:НІСД, 2009. – 336с.
8. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава. Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_2.pdf
9. Маркс К., Енгельс Ф. Твори. – 2-ге вид.– К.: Держ. вид-во політ. літ-ри УРСР, 1963. – Т.13.
10. Рівновага Неша. Матеріали вікіпедії. <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%81%D0%B8%D0%B5%D0%9D%D1%8D%D1%88%D0%B0>
11. Дані статистичного підрозділу ООН. Електронний ресурс. Режим доступу (<http://unstats.un.org/unsd/snaama/resQuery.asp>)
12. Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах (щоквартальні показники) http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/vvp/vvp_kv/vvp_kv_u/vvpf_kv2013_u.htm
13. Лысюк В.М. Воспроизводственная функция товарных рынков. Монография. ИПРЭИ НАНУ. Одесса. 2011, 225с.

14. Васін А. А., Морозов В. В. Теорія ігор та моделі математичної економіки - М.: МГУ, 2005, 272 с.

Abstract

Layko A. I.

Balanced reproduction of capital as an imperative of modern investment policy of commodity markets

In the article author proposed the concept of the formation of modern investment policy in commodity markets of Ukraine, based on the idea of maximizing of the comprehensive economic impact for society, business and regulatory institutions through a balanced and counting of the interests of each of the participants on the basis of application of the ideas of complex social wellness by neo-Keynesian theory and in theory of complex performance of J.Nesh with modern application for the implementation to the strategic commodity markets of Ukraine. The necessity for prioritization of public investment policy in favor of processes of reproduction of capital, rather than attracting new financial resources from external sources without proper institutional environment for public and their effective reproduction is confirmed.